313news

"QÜREYŞDƏN OLACAQ

12

XƏLİFƏ" HƏDİSİNİN ARAŞDIRILMASI.

(Doktor Seyyid Casim Musəvinin
"Şübhələrin Kəşfi" kitabından)

Qüreyşdən olacaq “on iki xəlifə” hədisinin araşdırılması

(Doktor Seyyid Casim Musəvi nin “Şübhələrin Kəşfi” kitabından)

313news.net

Layihə rəhbəri: 313news.net

Hörmətli oxucu! Oxudunuz bu kiçik həcmli kitab Doktor Seyyid Casim Musəvinin vəhabi İhsan İlahi Zahirin “Şiə və Əhlibeyt” adlı kitabına cavab olaraq yazdığı “Şübhələrin kəşfi” adlı kitabının III cildindən bir hissədir. Doktor Seyyid Casim Musəvi yalan və saxtakarlıqlarla dolu bu kitaba III cilddən ibarət “Kəşfun Şubahat” (Şübhələrin kəşfi) adlı rədiyyə kitabı yazmışdır. Kitabın hər üç cildi 313news.net tərəfindən ana dilimizə tərcümə olunmuş, kitab saytın KİTABXANA bölməsinə yerləşdirilmişdir.

MÜNDƏRİCAT

“Qüreyşdən olacaq on iki xəlifə” hədisi 1
“On iki xəlifə” hədisinin nəql yolları 1
1. Cabir ibn Səmurənin hədisi 1
2. Əbu Cüheyfənin hədisi 7
3. İbn Məsudun hədisi 8
“On iki xəlifə” hədisinin dəlaləti 9
“On iki xəlifə” hədisinin dəlaləti barədə Əhli-Sünnə alimlərinin fikirləri 30

“Qüreyşdən olacaq on iki xəlifə” hədisi

İmamiyyə şiələri İmam Əlinin (ə) xilafət və imaməti haqqına, Peyğəmbər (s) sünnəsinə əsasən, ona itaətin vacibliyinə “On iki xəlifə” hədisini dəlil göstərirlər. Hədisin sənədində heç bir şübhə yoxdur. Nəinki, Əhli-Sünnənin digər mötəbər hədis kitablarında, hətta altı səhih hədis kitabında da bu hədis nəql edilib. Söhbət yalnız onların İmam Əlinin (ə) və Əhli-Beytinin (ə) imamətinə necə dəlil olmasından gedir. Biz hədisin nəql yollarını bir-bir qeyd edəcək, ardınca isə onun dəlaləti ilə bağlı müzakirə açacağıq.

“On iki xəlifə” hədisinin nəql yolları

Əhli-Sünnə hədisşünas və hafizləri bir çox nəql yolları və müxtəlif kəlmələrlə “On iki xəlifə” hədisini kitablarında rəvayət ediblər. Onlardan bəzilərinə nəzər salaq:

1. Cabir ibn Səmurənin hədisi

“On iki xəlifə” hədisi Cabir ibn Səmurədən bir neçə yolla nəql olunub:

Birinci yol: Həsinin Cabirdən nəql etdiyi hədis

Müslim “Səhih”də Həsin sənədilə Cabir ibn Səmurədən rəvayət edir: *“Atamla birlikdə Peyğəmbərin (s) yanına gəldik. Peyğəmbərin (s) belə buyurduğunu eşitdim: “Bu məsələ onların üzərinə on iki xəlifə gəlib keçmədikcə başa çatmaz”. Sonra mənim eşitmədiyim bəzi sözlər danışdı.*

Mən atamdan onun nə söylədiyini soruşduqda o: "Onların hamısı Qüreyşdəndir" dediyini söylədi".[1]

İkinci yol: Əbdülməlik ibn Ümeyrin Cabirdən nəql etdiyi hədis

Buxari "Səhih"də Əbdülməlik ibn Ümeyr sənədilə Cabir ibn Səmurədən nəql edir: *"Peyğəmbərin (s) belə buyurduğunu eşitdim: "On iki əmir olacaq". Ardınca mənim eşitmədiyim bəzi sözlər dedi. Atam dedi: "Buyurdu ki, onların hamısı Qüreyşdəndir".*[2]

Həmçinin Müslim "Səhih"ində rəvayət edir: *"Peyğəmbərin (s) belə buyurduğunu eşitdim: "İnsanların üzərinə on iki xəlifə gəlib-getmədikcə işləri ötüb keçməz". Sonra Peyğəmbər (s) mənim eşitmədiyim bəzi sözlər söylədi. Atamdan Peyğəmbərin (s) nə barədə danışdığını soruşduqda dedi: "Onların hamısı Qüreyşdəndir" buyurdu".*[3]

Bunu Əhməd də nəql edib: *"Bu iş on iki əmir başçı olmadıqca aradan getməyəcək. Onların hamısı Qüreyşdəndir".*[4] Albani və Şüeyb Arnaut hədisin sənədinin səhih olduğunu bildiriblər.[5]

Üçüncü yol: Simak ibn Hərbin Cabirdən nəql etdiyi hədis

Yenə də Müslim "Səhih"ində Simak ibn Hərb yolu ilə Cabir ibn Səmurənin belə dediyini rəvayət edir: *"Peyğəmbərin (s) belə buyurduğunu eşitdim: "Üzərinizdə on iki xəlifə olduqca İslam qüdrətli qalacaq". Sonra*

---

[1] Səhih, Müslim, c. 3, s. 1452, hədis 1821, "İnsanlar Qüreyşə və Qüreyşdən olan xəlifələrə tabe olmalıdır" babı

[2] Səhih, Buxari, c. 6, s. 2624, hədis 6796. "Xələf" babı

[3] Səhih, Müslim, c. 3, s. 1452, hədis 1821, "İnsanlar Qüreyşə və Qüreyşdən olan xəlifələrə tabe olmalıdır" babı

[4] Müsnəd, Əhməd ibn Hənbəl, c. 5, s. 97, hədis 20961

[5] əs-Sisilətus-səhihə, Albani, c. 1, s. 719, hədis 376; Müsnəd, Əhməd ibn Hənbəl, c. 5, s. 97, hədis 20961, Şüeyb Arnautun hədislərə verdiyi hökmlərlə

bəzi sözlər söylədi, mən onları başa düşmədim. Atamdan Peyğəmbərin (s) nə söylədiyini soruşduqda dedi: "Onların hamısı Qüreyşdəndir" buyurdu".[6]

Tirmizi də "Sünən"də Əbdülməlikin öncəki hədisinə bənzər kəlmələrlə nəql edir və ardınca deyir: *"Bu, həsən, səhih hədisdir".*[7]

Dördüncü yol: Şəbinin Cabirdən nəql etdiyi rəvayət

Müslim "Səhih"də İbn Ovn sənədilə Şəbidən, o da Cabir ibn Səmurədən nəql edir: *"Atamla bərabər Peyğəmbərin (s) yanına getdim. Onun belə buyurduğunu eşitdim: "On iki xəlifələr müddətində bu din qüvvətli və qüdrətli olaraq qalacaq". Sonra bəzi sözlər söylədi ki, camaat mənə eşitməyə imkan vermədi. Atamdan Peyğəmbərin (s) nə söylədiyini soruşduqda dedi: "Onların hamısı Qüreyşdəndir" buyurdu".*[8]

Bunu Əhməd də "Müsnəd"də nəql edir. Orada əlavə olaraq bu sözlər yer alır: *"Camaatın bəzisi qalxır, bəziləri otururdu..."*[9] Hədisin ardınca Şüeyb Arnaut deyir: *"Müslimin şərtinə əsasən, sənədi səhihdir, raviləri etibarlı (siqə) və Şeyxeynin raviləridir. Süleym ibn Əxzərdən savayı. O, təkcə Müslimin ravilərindəndir".*[10]

Həmçinin Mücalid yolu ilə Şəbidən, o da Cabir ibn Səmurədən nəql edir: *"On iki padşah rəhbər olduqca bu iş qüdrətli və aşkar olaraq qalacaq. Onların hamısı..." Camaatın danışmağa və səs-küy salmağa başladığı üçün "Onların hamısı..." sözündən sonra nə dediyini eşitmədim. Atama dedim:*

---

[6] Səhih, Müslim, c. 3, s. 1452, hədis 1821, "İnsanlar Qüreyşə və Qüreyşdən olan xəlifələrə tabe olmalıdır" babı

[7] Sünən, Tirmizi, c. 4, s. 501, hədis 2223, "Xəlifələr barədə rəvayətlər" babı

[8] Səhih, Müslim, c. 3, s. 1452, hədis 1821, "İnsanlar Qüreyşə və Qüreyşdən olan xəlifələrə tabe olmalıdır" babı

[9] Müsnəd, Əhməd ibn Hənbəl, c. 5, s. 99, hədis 20976

[10] Müsnəd, Əhməd ibn Hənbəl, c. 5, s. 99, hədis 20976, Şüeyb Arnautun hədislərə verdiyi hökmlərlə

"Atacan, "Onların hamısı" sözündən sonra nə buyurdu?" Atam dedi: "Onların hamısı Qüreyşdəndir".[11]

Yenə də Müslim "Səhih"də Davud ibn Əbu Hind yolu ilə Şəbidən, o da Cabir ibn Səmurədən nəql edir: *"On iki xəlifələr müddətində bu din qüvvətli və qüdrətli olaraq qalacaq". Sonra bəzi sözlər söylədi ki, anlaya bilmədim. Atamdan Peyğəmbərin (s) nə söylədiyini soruşduqda dedi: "Onların hamısı Qüreyşdəndir" buyurdu".*[12]

Təbərani isə Qətadə yolu ilə Şəbidən, o da Cabir ibn Səmurədən nəql edir: *"Atamla birlikdə Peyğəmbərin (s) yanında idik. Buyurdu: "Bu ümmətin on iki hamisi olacaq ki, onlardan üz döndərənlər belə onlara zərər verə bilməyəcəklər". Sonra Peyğəmbər (s) pıçıltı ilə bəzi sözlər söyləndi, eşidə bilmədim. Atama dedim: "Peyğəmbərin (s) pıçıldadığı sözlər nə idi?" Dedi: "Onların hamısı Qüreyşdəndir" deyə buyurdu".*[13]

Beşinci yol: Amir ibn Səd ibn Əbu Vəqqasın Cabirdən nəql etdiyi hədis

Müslim "Səhih"ində Mühacir ibn Mismar yolu ilə Amir ibn Səd ibn Əbu Vəqqasdan nəql edir: *"Cabir ibn Səmurəyə qulluqçum Nafi ilə məktub göndərib Peyğəmbərdən (s) eşitdiyi sözlər barədə mənə məlumat verməsini istədim. Cavabında mənə yazdı: "Cümə gününün axşamı Əsləminin rəcm olunduğu gün Peyğəmbərin (s) belə buyurduğunu eşitdim: "Bu din Qiyamət saatınadək aradan getməz və həmin vaxtadək üzərinizdə on iki xəlifə olacaq. Onların hamısı Qüreyşdəndir".*[14]

---

[11] Müsnəd, Əhməd ibn Hənbəl, c. 5, s. 99, hədis 20974

[12] Səhih, Müslim, c. 3, s. 1452, hədis 1821, "İnsanlar Qüreyşə və Qüreyşdən olan xəlifələrə tabe olmalıdır" babı

[13] əl-Möcəmul-kəbir, Təbərani, c. 2, s. 196, hədis 1794, Amir Şəbinin Cabir ibn Səmurədən nəql etdikləri babı

[14] Səhih, Müslim, c. 3, s. 1453, hədis 1822

Əbu Davud "Sünən"də Davudun vasitəsilə Amirdən, o da Cabir ibn Səmurədən nəql edir: *"Peyğəmbərin (s) belə buyurduğunu eşitdim: "Bu din üzərinizdə on iki xəlifə olduğu müddətdə qüvvətli olaraq qalacaq".*

Ravi deyir: Camaat təkbir söylədi, səs-küy qalxdı. Peyğəmbər (s) həmin vaxt yavaş səslə nə isə söylədi. Atama dedim: "Atacan, o nə söylədi?" Atam da cavabında "Onların hamısı Qüreyşdəndir" buyurdu" dedi".[15]

Albani hədisin səhih olduğunu qeyd edir.[16]

Əhməd də Həmmad ibn Üsamənin vasitəsilə Mücaliddən, o da Amirdən, o da Cabir ibn Səmurə Sivaidən rəvayət edir: *"Peyğəmbərin (s) Vida həccində belə buyurduğunu eşitdim: "Bu din ona qarşı çıxanlar üzərində qalib olacaq. Ta ki, ümmətim üzərinə on iki xəlifə gəlib keçməyənədək nə onun müxalifi və nə də ondan ayrılanlar əsla dinə zərər verə bilməyəcəklər". Sonra bəzi sözlər söylədi ki, onları anlamadım. Atamdan Peyğəmbərin (s) nə söylədiyini soruşduqda "Onların hamısı Qüreyşdəndir" buyurduğunu bildirdi".*[17]

Təbərani də Əbu Üsamə yolu ilə Mücaliddən, o da Şəbidən, o da Cabirdən[18] bunu nəql edib.

Həmçinin Əhməd İbn Nümeyr yolu ilə Mücaliddən, o da Amirdən, o da Cabir ibn Səmurə Sivaidən rəvayət edir: *"Peyğəmbərin (s) Vida həccində belə buyurduğunu eşitdim..."* Davamı Həmmadın hədisi kimidir. Lakin burada əlavə olaraq bunlar qeyd edilir: *"Atam Peyğəmbərə (s) məndən*

---

[15] Sünən, Əbu Davud, c. 2, s. 508, hədis 4280, "Mehdi" fəsli

[16] Sünən, Əbu Davud, c. 2, s. 508, hədis 4280, "Mehdi" fəsli, hədislərə Albaninin verdiyi hökmlərlə

[17] Müsnəd, Əhməd ibn Hənbəl, c. 5, s. 87, hədis 20833, Cabir ibn Səmurənin hədisləri

[18] əl-Möcəmul-kəbir, Təbərani, c. 2, s. 196, hədis 1796, Amir Şəbinin Cabir ibn Səmurədən nəql etdikləri

daha yaxın əyləşmişdi. Dedim: "Atacan, Peyğəmbərin (s) yavaşca söylədikləri nə idi?" Dedi: "Onların hamısı Qüreyşdəndir" buyurdu".[19]

Altıncı yol: Əbu Xalidin Cabirdən nəql etdikləri

Əbu Davud Mərvan ibn Müaviyə yolu ilə İsmail ibn Əbu Xaliddən, o da atasından, o da Cabir ibn Səmurədən nəql edir: *"Peyğəmbərin (s) belə buyurduğunu eşitdim: "Üzərinizdə on iki xəlifə olduqca din aradan getməyəcək. Ümmət onların ətrafına cəm olacaq". Sonra bəzi sözlər söylədi, mən onları başa düşmədim. Atamdan Peyğəmbərin (s) nə söylədiyini soruşduqda dedi: "Onların hamısı Qüreyşdəndir" buyurdu".*[20]

Bu hədisin ravilərindən olan Əbu Xalid Valibi Əbu Davudun, Tirmizinin və İbn Macənin ravilərindəndir. Əbu Hatəm, İbn Hibban və Zəhəbi onun etibarlı (siqə) olduğunu söyləyiblər. Tirmizi onun ravisi olduğu hədislərə səhih hökmü verib. Hafiz ibn Həcər "Təhzibut-təhzib"də yazır: *"Əbu Xalid Valibi Kufi, adı Hörmüzdür, İbn Abbasdan, Cabir ibn Səmurədən, Əbu Hüreyrədən, Məymunədən hədis rəvayət edib... Əbu Hatəm deyir: "Hədisləri səlahiyyətlidir". İbn Hibban da onu "əs-Siqat"da qeyd edib".*[21]

Zəhəbi "əl-Kaşif"də yazır: *"Əbu Xalid Valibi Hörmüz... O, Cabir ibn Səmurədən və İbn Abbasdan, Əməş və Fitr isə ondan rəvayət nəql edib. Doğru danışan şəxsdir".*[22]

Bu rəvayəti Təbərani də İbrahim ibn Həmid yolu ilə İbn Əbu Xalliddən, o da atasından, o da Cabir ibn Səmurədən nəql edib.[23]

---

[19] Müsnəd, Əhməd ibn Hənbəl, c. 5, s. 87, hədis 20836, Cabir ibn Səmurənin hədisləri

[20] Sünən, Əbu Davud, c. 2, s. 508, hədis 4279, "Mehdi" fəsli

[21] Təhzibut-təhzib, İbn Həcər, c. 12, s. 90, rəqəm 320

[22] əl-Kaşifu fi mərifəti mən ləhu vivayətun fil-kutubus-sittə, c. 2, s. 422, rəqəm 6601

[23] əl-Möcəmul-kəbir, Təbərani, c. 2, s. 207, hədis 1849, Əbu Xalid Vabilinin Cabir ibn Səmurədən nəql etdikləri

Yeddinci yol: Əsvəd ibn Səid Həmədaninin Cabirdən nəql etdiyi hədis

Əhməd və Əbu Davud Züheyr yolu ilə Ziyad ibn Xeysəmədən, o da Əsvəd ibn Səid Həmədanidən, o da Cabir ibn Səmurədən rəvayət edirlər: *"Peyğəmbərin (s) belə buyurduğunu eşitdim: "Məndən sonra on iki xəlifə olacaq. Onların hamısı Qüreyşdəndir".*

Deyir: Sonra evinə qayıtdı, qüreyşlilər onun yanına gəlib dedilər: "Bəs sonra nə olacaq?" Peyğəmbər (s) buyurdu: "Sonra hərc-mərclik olacaq".[24]

Albani hədisin ardınca yazır: *"Bu, sənədi həsən hədisdir, raviləri etibarlıdır (siqədir), Əsvəddən savayı hamısı Müslimin raviləridir. Əsvəd isə "ət-Təqrib" və "əl-Xülasə"də qeyd edildiyi kimi, doğru danışan şəxsdir".*[25]

Bunu İbn Hibban "Səhih"ində[26] də nəql edib. Şüeyb Arnaut hədisin ardınca deyir: *"Səhih hədisdir".*[27]

Hədis başqa yollarla da nəql olunub. Təbərani Əta ibn Əbu Məymunəyə istinadən Cabir ibn Səmurədən[28] və digər yollarla nəql edib. Lakin onları burada qeyd edərək araşdırmaq söhbətimizi uzadacaq.

2. Əbu Cüheyfənin hədisi

Təbərani Ovn ibn Əbu Cüheyfənin vasitəsilə atasından rəvayət edir: *"Əmimlə birlikdə Peyğəmbərin (s) yanında idik. O, xütbə söyləyərkən buyurdu: "Ümmətimin məsələləri üzərilərində on iki xəlifə olduğu müddətcə xeyirli olacaq". Sonra səsini aşağı salıb nə isə söylədi. Mən qarşımda əyləşən*

---

[24] Müsnəd, Əhməd ibn Hənbəl, c. 5, s. 92, hədis 20890, Cabir ibn Səmurənin hədisləri; Sünən, Əbu Davud, c. 2, s. 508, hədis 4281, "Mehdi" fəsli

[25] Müsnəd, Əhməd ibn Hənbəl, c. 5, s. 92, hədis 20890, Cabir ibn Səmurənin hədisləri; Sünən, Əbu Davud, c. 2, s. 508, hədis 4281, "Mehdi" fəsli

[26] əs-Silsilətus-səhihə, Albani, c. 3, s. 149, hədis 1075.

[27] Həmin mənbə, hədislərə Şüeyb Arnautun hökmlərilə.

[28] əl-Möcəmul-kəbir, Təbərani, c. 2, s. 256, hədis 2073, Əta ibn Əbu Məymunənin Cabir ibn Səmurədən nəql etdikləri

əmimdən Peyğəmbərin (s) nə buyurduğunu soruşduqda "Onların hamısı Qüreyşdəndir" deyə cavab verdi".[29]

Heysəmi hədisin ardınca yazır: *"Bunu Təbərani "əl-Möcəmul-övsat"da və "kəbir"də, eləcə də Bəzzar rəvayət ediblər. Təbəraninin rəvayətinin raviləri "Səhih"in raviləridir".*[30]

3. İbn Məsudun hədisi

Əhməd və Təbərani Həmmad ibn Zeyd sənədilə Mücaliddən, o da Şəbidən, o da Məsruqdan nəql edirlər: *"Abdullah ibn Məsudun yanında əyləşmişdik. Bir nəfər ondan soruşdu: "Ey Əbu Əbdürrəhman, siz Peyğəmbərdən (s) bu ümmət üzərində neçə xəlifə olacağını soruşdunuzmu?" İbn Məsud dedi: "Mən İraqa gəldiyim vaxtdan bəri səndən başqa heç kim bu sualı verməyib! Biz Peyğəmbərdən (s) soruşduq, o isə "Bəni-İsrailin başçılarının sayı qədər – on iki xəlifə olacaq" buyurdu".*[31]

Heysəmi hədisin ardınca yazır: *"Bunu Əhməd, Əbu Yəla və Bəzzar rəvayət ediblər. Ravilərin arasında Mücalid ibn Səid var ki, Nəsai onu etibarlı (siqə), digərləri isə zəif hesab ediblər. Digər raviləri isə etibarlı (siqə) şəxslərdir".*[32]

Rəvayətin sənədini Hafiz ibn Həcər "həsən" sayıb. "Fəthul-Bari"də yazır: *"Bunu Əhməd, Bəzzar İbn Məsuda istinadən həsən sənədlə nəql ediblər ki, bu ümmətə neçə xəlifə başçılıq edəcək deyə soruşuldu..."* Ardınca hədisi qeyd edir.[33]

---

[29] əl-Möcəmul-kəbir, Təbərani, c. 22, s. 120, hədis 308, yunus ibn Əbu Yəfurun Ovn ibn Əbu Cüheyfədən nəql etdikləri; əl-Möcəmul-övsat, Təbərani, c. 6, s. 209, hədis 6211, "adı Muhəmməd olanlar" bölməsi

[30] Məzməuz-zəvaid, Heysəmi, c. 5, s. 345, hədis 8968, "Xəlifələr on ikidir" fəsli

[31] Müsnəd, Əhməd ibn Hənbəl, c. 1, s. 398, hədis 3781; əl-Möcəmul-kəbir, Təbərani, c. 10, s. 157, hədis 1031

[32] Məcməuz-zəvaid, Heysəmi, c. 5, s. 344, hədis 8967

[33] Fəthul-bari, Hafiz ibn Həcər, c. 12, s. 212

Hakim “Müstədrək”də bunu nəql edərək deyir: *“Bu kitabda Mücalidin və ona yaxınların (Allah onlara rəhm etsin!) hədislərini rəvayət edə bilmədim”*.[34] Zəhəbi isə onun barəsində “ət-Təlxis”də[35] susur.

“On iki xəlifə” hədisinin nəql yolları barədə yekun söz

Təqdim edilənlərdən aydın olur ki, “On iki xəlifə” hədisinin sənədinə şübhə yoxdur. Bu hədis qəbul edilmiş bir İslam həqiqətidir, onun Peyğəmbər (s) tərəfindən söyləndiyinə heç bir şəkk yoxdur.

Buradan da bəzilərinin On iki imam şiələrinin yəhudi təfəkküründən doğduğu, şiələrin bunu Daniyal peyğəmbərin (ə) kitabından götürdüklərinə dair sadəlövh fikirlərinin əsasının olmadığı anlaşılır. Rəvayətlərdən də göründüyü kimi, bu, təməlində həmfikir olunan bir İslam əqidəsidir. İxtilaf isə müsəlmanların əqidə ilə bağlı mətnin varlığında həmfikir olub, onun mənalarında fərqli fikirlərə düşdükləri kimi, hədisin yozumundadır. Peyğəmbərdən (s) sonra gələcək on iki xəlifə ilə bağlı mütəvatir hədisləri inkar etmək mümkün deyil. Ona görə də hər iki firqə alimləri hədisi inkar etmədən onun məzmununu yozmağa səy göstərmişlər.

“On iki xəlifə” hədisinin dəlaləti

“On iki xəlifə” hədisinin izahında İmamiyyə şiələri heç bir artıq bəhs açmağa və dərinə getməyə ehtiyac görməyiblər. Onların nəzərinə görə, həmin şəxslər Əhli-Beytin (ə) təmsil etdiyi pak itrətdir. Xüsusilə də Peyğəmbərdən (s) onlar barəsində nəql edilmiş, məsələnin isbatında heç bir tərəddüd yaratmayacaq rəvayətlər mülahizə edildikdə bu qənaətdə yəqinə çatmaq mümkündür.

[34] əl-Müstədrəku ələs-səhiheyn, Hakim Nişapuri, c. 4, s. 546, hədis 8529

[35] Həmin mənbə, Zəhəbinin “ət-Təlxis”dəki şərhlərilə

Hədisin izahlarına və dəlalətlərinə daxil olmazdan əvvəl mövzunun aydın və məhdud çərçivəli nöqtələrini qeyd etmək yaxşı olardı. Belə ki, on iki xəlifə barədə qeyd edilən rəvayətlər özündə həmin xəlifələrin xüsusiyyətləri, vəsfləri və fərqliliklərini ehtiva edir. Onlar mülahizə edildikdə rəvayətlərin Əhli-Beytə (ə) uyğunluğuna heç bir tərəddüd yeri və şübhə qalmır.

Bu xüsusiyyətlərdən biri xəlifələrin nə az və nə də çox olmadan, məhz on iki nəfər olmasıdır. Onların sayı İsrail oğullarının başçılarının sayı qədərdir və hamısı da Qüreyşdəndir. Hidayətə və haqq dinə uyğun rəftar edirlər. Ümmət və insanlar onların vasitəsilə xeyirlərə nail olur. Onları tərk edən və ədavət bəsləyən şəxslərin əməlləri onlara heç bir zərər verməz. İslam onlarla izzətli, qalib və Qiyamətədək baqi olacaq. Onlar Allah dininin hamiləri və qəyyumlarıdır. Varlıqları dünyanın sonunadək sürəcək. Onlar vəfat etdikdə dünya əhli hərc-mərcliyə düçar olacaq.

On iki xəlifənin vəsf olunduğu bu xüsusiyyət və keyfiyyətlər mülahizə edildikdə həmin şəxslərin Əhli-Beytə (ə) uyğunluğunda heç bir tərəddüd qalmır. On iki xəlifədən məqsədin Əhli-Beyt (ə) olduğuna tam qətilik və yəqinliklə inanmaq üçün aşağıda qısaca qeyd edəcəyimiz dəlil və amillər kifayətdir:

1. "On iki xəlifə" hədisinin məzmununun (dinin onların vasitəsilə ayaqda durması, izzət tapması və s.) daşıdığı xüsusiyyət və keyfiyyətlərə (xüsusilə də Peyğəmbərin (s) *"Kim ölsə və zəmanəsinin imamını tanımasa, cahiliyyə ölümü ilə ölmüşdür"*[36], *"Qüreyşdən iki nəfər qalsa belə bu məsələ aradan getməz"*[37] (yəni onlardan biri xəlifə olar – Tərc.), *"Yer üzü*

[36] Səhih, İbn Hibban, c. 10, s. 434. Həmçinin bax: Müsnəd, Əhməd ibn Hənbəl, c. 3, s. 446; əl-Möcəmul-kəbir, c. 19, s. 388; Sünən, Beyhəqi, c. 8, s. 156; əl-Miyar vəl-məvazinə, s. 24; əl-Möcəmul-övsat, c. 6, s. 70; Məcməuz-zəvaid, c. 5, s. 218, 224, c. 9, s. 111, 121; Müsnəd, Təyalisi, s. 259; Müsnəd, Əbu Yəla, c. 13, s. 366, hədis 7375

[37] Səhih, Müslim, c. 3, s. 1452, hədis 1820; Müsnəd, Əhməd ibn Hənbəl, c. 2, s. 29; əs-Sünənul-kubra, Beyhəqi, c. 3, s. 121; Fəthul-Bari, c. 13, s. 104; əl-Camius-sağir, c. 2, s. 756, hədis 9969 və s.

höccətsiz qalmaz”[38] hədislərini əsas götürərək) diqqət yetirən şəxs onların ümumi bir məna ətrafında birləşdiyini görəcək. Həmin xüsusiyyətlər bu on iki xəlifənin yalnız zaman baxımından ardıcıl silsilə şəkilində mövcudluğu halında mümkün ola biləcəyini göstərir. Bunlar isə Əhli-Sünnə alimlərinin izahlarının əksinə olaraq, yalnız pak itrətə (ə) uyğun gəlir. Qarşıda Əhli-Sünnənin həmin fikirlərinə toxunacağıq.

Xüsusilə də hər iki firqənin Peyğəmbərdən (s) Əhli-Beyt (ə) haqqında nəql etdikləri rəvayətlər mülahizə edildikdə bu aydın görünür: *“Mənim Əhli-Beytim yer əhli üçün bir əmin-amanlıqdır, əgər onlar aradan getsələr yer əhli də məhv olar”.*[39]

2. “On iki xəlifə” hədisi qeyd edilən xəlifələrin hidayət və haqq dinə müvafiq rəftar etdiklərini bildirir. Bunu İbn Kəsir də öz “Təfsir”ində bu cür anlayıb: *“Hədisin mənası haqqın bərpası və ədalətin bərqərar olması üçün saleh on iki xəlifənin varlığını ifadə edir”.*[40]

Digər təfsirləri də araşdıran şəxs bu mənalara tez-tez rast gələcək. Xüsusilə də, bu xəlifələrin silsiləvi şəkildə bir-birinin ardınca gəlməsinə dair fikirlərlə qarşılaşmaq mümkündür. Bu da bizə hədisin Əhli-Beytdən (s) savayı heç bir əyani tətbiqinin olmadığını isbatlayacaq. O, həmin Əhli-Beytdir ki, Peyğəmbər (s) onları özündən sonra hidayət olunmuş hidayətçilər qərar verib, onlardan möhkəm yapışmağı buyurub, onları Quranla bərabər tutaraq Hovuz başında ona qovuşanadək əsla bir-birlərindən ayrılmayacağını bildirib.

3. “On iki xəlifə” hədisinin ehtiva etdiyi mənalardan biri də həmin xəlifələrin dinin və ümmətin hamiləri olmasıdır *“Bu ümmətin on iki hamisi*

---

[38] Bax: Tarixu mədinəti Dəməşq, İbn Əsakir, c. 50, s. 255; əl-Mənaqib, Xəvarəzmi, s. 366; Tarix, Yaqubi, c. 2, s. 206; Yənabiul-məvəddə, c. 1, s. 89

[39] Şəvahidut-tənzil, Hakim Həskani, c. 1, s. 426; əz-Zəxairul-uqba, Təbəri, s. 17; əl-Müstədrək, Hakim, c. 2, s. 448. Orada deyir: “Sənədi səhihdir, Buxari və Müslim qeyd etməyiblər”; Tarixu mədinəti Dəməşq, c. 40, s. 20; ən-Niza vən-təxasum, Muqrizi, s. 132 və s.

[40] Təfsir, İbn Kəsir, c. 2, s. 34

olacaq". Şübhə yoxdur ki, hamilik özündə din və ümmət üzərində nəzarəti və qəyyumluğu tələb edir. Bunu isə Əhli-Beytdən (ə) savayı indiyədək heç kəs iddia etməyib. Bu, onların Qurana bərabər olmasını da tələb edir. Peyğəmbər (s) buyurur: *"Hər bir əsrdə ümmətimdə Əhli-Beytimdən olan adil şəxslər var ki, bu dindən azdırıcıların təhriflərini, batil şəxslərin uydurmalarını və cahillərin yozumlarını dəf edirlər. Bilin ki, sizin imamlarınız Allah yanındakı nümayəndələrinizdir. Kimi özünüzə nümayəndə seçdiyinizə diqqət yetirin".*[41]

4. Peyğəmbərin (ə) özündən sonrakı on iki xəlifəni İsrail oğullarının başçılarına və başqa bir hədisdə isə həzrət İsanın (ə) həvarilərinə bənzətməsi onların xüsusi bir seçimlə təyin edildiyinə dəlalət edir. Necə ki, bunu Musa peyğəmbərin (ə) qövmünün başçılarına və İsa peyğəmbərin (ə) həvarilərinə nisbətdə görürük. Bu cür təyinat həmin seçilmiş şəxslərin üzərinə böyük məsuliyyət qoyur. Hədisin ərəb mətnində istifadə olunan "nəqib – nüqəba" kəlməsi böyük rəhbər və başçı, qövmünün öndəri mənasını verir ki, bu da "onlardan xəbərdar, vəziyyətlərini araşdıran, əməllərindən məlumatlı, işlərinə müdaxilə edən, xeyirləri üçün çalışan" anlamlarını ehtiva edir. Süyuti öz "Təfsir"ində İbn Cərir ibn Rəbidən nəql edir: *"Deyir: "Nüqəba – yəni başçı".*[42] Fəxr Razi ***"On iki vəkil"***[43] ayəsinin təfsirində deyir: *"Nəqib – "məful" mənasında olan "fəil" vəznindədir. Yəni, məlumatlı olduğu üçün onları seçdi. Əsamm deyir: "Bunlar qövm üzərində nəzarətçilər, məsələlərinin istinad yerləri və xeyirli işlərinin tədbirini tökənlərdir".*[44]

[41] əs-Səvaiqul-muhriqə, İbn Həcər Heytəmi, s. 231
[42] əd-Durrul-mənsur, Cəlaləddin Süyuti, c. 3, s. 40
[43] Maidə" surəsi, ayə 12
[44] Təfsirul-kəbir, Fəxr Razi, c. 6, s. 188-189

Necə ki, Peyğəmbərdən (s) də nəql olunub: *"On iki xəlifə, onların hər biri hidayət və haqq dinə əsasən rəftar edərlər. Onları tərk edənlər əsla onlara zərər verə bilməzlər".*[45]

Bu, Əhli-Beytlə (ə) bağlı olan məsələdir. Necə ki, Ömərdən Peyğəmbərin (s) belə buyurduğu nəql edilib: *"Hər bir əsrdə ümmətimdə Əhli-Beytimdən olan adil şəxslər var ki, bu dindən azdırıcıların təhriflərini, batil şəxslərin uydurmalarını və cahillərin yozumlarını dəf edirlər. Bilin ki, sizin imamlarınız Allah yanındakı nümayəndələrinizdir. Kimi özünüzə nümayəndə seçdiyinizə diqqət yetirin".*[46]

Buna əsasən, Musa (ə) və İsa peyğəmbərlərin (ə) vəsiləri üçün təsdiqlənən xüsusi seçim və təyinat xüsusiyyətləri bizim Peyğəmbərimizin (s) vəsiləri üçün də təsdiqlənmiş olacaq. Bütün bunlar isə Əhli-Beytdən (ə) savayı heç kəs üçün öz təsdiqini tapmayıb.

5. "On iki xəlifə" hədisinin qeyd etdiyi digər bir xüsusiyyət Qiyamət gününədək, din ayaqda durduqca onların mövcud olmalarıdır. Bu həqiqət isə yalnız Əhli-Beyt İmamlarında (ə) təcəssüm tapır. Bunu daha aydın izah etmək üçün:

A. "Səqaleyn" hədisi: *"Sizin aranızda iki ağır əmanət qoyuram ki, məndən sonra azmayasınız. Biri digərindən daha böyükdür: Allahın kitabı səmadan yerə uzanmış bir ipdir. Və itrətim olan Əhli-Beytim. Onlar Hovuz başında mənə qovuşanadək əsla bir-birindən ayrılmazlar. Məndən sonra onlarla necə rəftar edəcəyinizə diqqət yetirin".*[47]

Allahın kitabının Əhli-Beytdən (ə) ayrılmasının Qiyamətədək inkarı pak sülalənin həmin müddətədək davam edəcəyini, Quran və din

---

[45] əl-Möcəmul-kəbir, Təbərani, c. 2, s. 196, 256; əl-Möcamul-övsat, c. 3, s. 201. Həmçinin bax: Fəthul-Bari, c. 13, s. 184

[46] əs-Səvaiqul-muhriqə, İbn Həcər Heytəmi, s. 231. Həmçinin bax: Zəxairul-uqba, Muhibbiddin Təbəri, s. 17; Yənabiul-məvəddə, Qunduzi, c. 2, s. 114

[47] "Səhih", Müslim, c. 4, s. 1873, hədis 2408; "Sünən", Tirmizi, c. 5, s. 328-329, "Müsnəd", Əhməd ibn Hənbəl, c. 3, s. 59. Və digər mənbələr. Hər iki firqə hədisin səhihliyində həmfikirdir. Bu hədisin mütəvatir həddinə yetişəcək nəql yolları var.

durduqca onların da varlıqlarını sürdürəcəyini göstərir. Əgər hər hansı bir kiçik zaman çərçivəsində Əhli-Beytin (ə) mövcud olmadığı fərz edilsə, o zaman Quranın pak itrətdən ayrılması baş verəcək. Bu isə Peyğəmbərdən (s) səhih yollarla, hər iki firqə tərəfindən nəql edilən "Səqaleyn" hədisinin inkarıdır.

B. On ikinci imamın varlığına etiqad bəsləmək; Bu, İmam Mehdi Müntəzərdir (ə.f.). O, Peyğəmbərin (s) övladlarındandır, şiə əqidəsinə əsasən, hələ də yaşayır. Bu da öz növbəsində "On iki xəlifə" hədisinin məzmunu, Qiyamət saatınadək, din mövcud olduqca onların da var olacağı xüsusiyyəti ilə tam uzlaşır. Xüsusilə də, əvvəl qeyd etdiyimiz *"Yer üzü höccətsiz qalmaz"* və *"Kim ölsə və zəmanəsinin imamını tanımasa, cahiliyyə ölümü ilə ölmüşdür"* hədisləri ilə də vəhdət təşkil edir.

6. On iki xəlifədə məqsədin Əhli-Beyt (ə) imamları olmasının dəlillərindən biri də "On iki xəlifə" hədislərinin hamısında onların Qüreyşdən – Haşim oğullarından olduqlarının vurğulanmasıdır. Belə ki, Cabir ibn Səmurənin Peyğəmbərdən (s) nəql etdiyinə əsasən o, buyurur: *"Məndən sonra on iki xəlifə var". Sonra səsi yavaşladı. Atamdan onun yavaş səslə nə buyurduğunu soruşduqda "Onların hamısı Qüreyşdəndir" buyurduğunu bildirdi".*[48]

Bəlkə də biz "Onların hamısı Haşim oğullarındandır" deyərək bunun digər rəvayətlərdən pozulması və ya həmin məclisdə baş vermiş səs-küydən raviyə aydın olmadığına görə qeyd edilmədiyini iddia etsək yanlış sayılmaz. Necə ki, həmin məclisdə iştirak etməsinə rəğmən Cabir *"Onların hamısı Qüreyşdəndir"* sözünü şəxsən Peyğəmbərdən (s) eşidə bilməmiş, yanında oturan atasından soruşmuşdu. O da yalnız *"Onların hamısı Qüreyşdəndir"* sözü ilə kifayətlənmişdi. Bəlkə bunu ona söyləyən şəxs də "Onların hamısı Haşim oğullarındandır" sözünü eşitməmişdi.

[48] Yənabiul-məvəddə, Qunduzi Hənəfi, c. 2, s. 315, hədis 908

Lakin oradakı camaatın qəlbində olanlar Cabir üçün həmin sözlərin eynilə qeyd edilməsinin qarşısını alıb. Yəni *"Onların hamısı Qüreyşdəndir"* sözünü ravi şəxsən birbaşa Peyğəmbərin (s) dilindən eşitməyib. Bunu Qəstəlani Buxarinin "Səhih"inə yazdığı şərhdə də bu cür anlayıb. Orada deyir: "Əbu Davud Şəbi yolu ilə Cabir ibn Səmurədən rəvayət edir: *"On iki xəlifə olduğu müddətdə bu din qüvvətli olaraq qalacaq".*

Ravi deyir: Camaat təkbir söylədi, səs-küy qalxdı..." Bəlkə də bu, Cabirin sonra deyilən sözləri eşitməməsinə səbəb olmuşdu".[49]

Ona görə də deyirik: Cabirin Peyğəmbərdən (s) nəql etdiyi rəvayət hədisin yarısıdır. Buna baş vermiş hadisənin özü və hədisin davamının Cabir üçün nəqli də şahidlik edir. Orada deyilir: *"On iki xəlifə olduğu müddətdə bu din qüvvətli olaraq qalacaq".*

Ravi deyir: Camaat təkbir söylədi, səs-küy qalxdı. Peyğəmbər (s) yavaş səslə nə isə söylədi. Atamdan Peyğəmbərin (s) nə söylədiyini soruşduqda "Onların hamısı Qüreyşdəndir" buyurduğunu bildirdi".[50]

Başqa bir hədisdə isə *"camaat mənə eşitməyə imkan vermədi"* deyə qeyd edilir.[51] Nəvəvi Müslimin "Səhih"inə yazdığı şərhində deyir: *"Bəzi sözlər söylədi ki, camaat mənə eşitməyə imkan vermədi" cümləsi, yəni eşidə bilmədim. Səbəb isə səs-küyün çoxluğudur. Bəzi nüsxələrdə isə "camaat mənə soruşmağa imkan vermədi" deyə qeyd edilir. Yəni, məni susdurub Peyğəmbərdən (s) həmin sözləri təkrarən soruşmağa qoymadılar".*[52]

Bu məna digər kəlmələrlə də varid olub: *"camaat mənə eşitməyə imkan vermədi",*[53] *"camaat səs-küy saldı",*[54] *"On iki padşah rəhbər olduqca bu iş*

---

[49] İrşadus-sari lişərhi Səhih əl-Buxari, Əhməd ibn Muhəmməd Qəstəlani, c. 15, s. 212, hədis 7222

[50] Fəthul-Bari, İbn Həcər Əsqəlani, c. 13, s. 181. Həmçinin bax: Sünən, Əbu Davud Sicistani, c. 4, s. 86, hədis 4280

[51] Səhih, Müslim, c. 3, s. 1452, hədis 1822

[52] Şərhu Səhih Müslim, Nəvəvi, c. 12, s. 203

[53] Sünən, Əbu Davud Sicistani, c. 4, s. 4, s. 86, hədis 4280; Müsnəd, Əhməd, s. 98; Tarixu Bağdad, c. 2, s. 124; c. 14, s. 396

qüdrətli və aşkar olaraq qalacaq. Onların hamısı...” Camaat danışmağa və səs-küy salmağa başladığı üçün “Onların hamısı...” sözündən sonra nə dediyini eşitmədim”.[55]

Rəvayətin tam şəkildə nəql edilmədiyini təsdiqləyən digər bir amil Qunduzi Hənəfinin Cabir ibn Səmurədən nəql etdiyi hədisdir: *“Atamla bərabər Peyğəmbərin (s) yanında ikən belə buyurduğunu eşitdim: “Məndən sonra on iki xəlifə var”. Sonra yavaş səslə nə isə söylədi. Atamdan onun nə dediyini soruşduqda “Onların hamısı Haşim oğullarındandır” buyurduğunu söylədi”. Simak ibn Hərbdən də eynilə nəql olunub”.*[56]

Buradan aydın olur ki, *“Onların hamısı Haşim oğullarındandır”* sözləri hədisdə mövcud olub. Bəlkə də Peyğəmbər (s) *“Onların hamısı Qüreyşdən – Haşim oğullarındandır”* deyə buyurub. Bunu İbn Cövzi kimi bəzi Əhli-Sünnə alimləri də belə anlayıblar. “Kəşful-müşkül”də yazır: *“Bu hədisin mənası barədə uzun bəhslər olub, zənlər irəli sürülüb və barəsində sorğu-suallar yaranıb. Lakin məqsədin nə olduğunu tam anlaya bilməmişəm. Çünki rəvayətlərin kəlmələrində fərqliliklər var və buradakı qarışıqlığın ravilər tərəfindən yarandığı şübhəsizdir”.*[57]

İbn Ərəbinin gəldiyi qənaət də bu fikri dəstəkləyir. “On iki xəlifə” hədisini əməli-tətbiqi şəkildə təfsir etməkdə aciz qalaraq deyir: *“Bəlkə də bu hədisin yalnız bir hissəsidir”.*[58] Bu da “Onların hamısı Haşim oğullarındandır” sözünün hədisdən pozulduğu versiyasını dəstəkləmiş olur.

7. Elm əhlinin yekdilliklə qəbul etdikləri fikir Əhli-Beytin (ə) müsəlmanların arasındakı əməli rəftarları və sürdükləri həyat tərzi, düşüncə, iman, ruhiyyə, nəfs və risalət cəhətindən müstəsna xüsusiyyət

---

[54] Müsnəd, Əbu Əvanə, c. 4, s. 369

[55] Müsnəd, Əhməd ibn Hənbəl, c. 5, s. 99, hədis 20974; əl-Möcəmul-kəbir, c. 2, s. 196

[56] Yənabiul-məvəddə, Qunduzi, c. 2, s. 315, hədis 908

[57] “Fəthul-Bari”dən (İbn Həcər) nəql edilərək, c. 13, s. 183

[58] Arizətul-əhvəzi fi şərhit-Tirmizi, c. 9, s. 68

və keyfiyyətlərə malik olduqlarını təsdiqləyir. Bütün bunlar insaf sahibi olan təhqiqatçını hədisi məhz onlara şamil etməyə yönəldir. Bunu Qurani-Kərimin "Məvəddə", "Dəhr", "Təthir" və s. ayələri ilə, eləcə də "Səqaleyn", "Səfinə", "Kisa" və s. hədislərin vasitəsilə də isbatlamaq mümkündür.

Bundan əlavə, onların İslam etiqad və risalətinin məfhumlarını daha dərindən anladıqlarını və tətbiq etdiklərini, dövrlərinin aparıcı şəxsləri olmasını, üzərinə qoyulan məsuliyyətləri icra etdiklərini tarixi hadisələr də sübut edir. Tarix üzərində aparılan araşdırma və çalışmalar onların üstün şəxsiyyətlərinin, keyfiyyətlərinin, elmlərinin, əxlaqi və ictimai xüsusiyyətlərinin həqiqətini aşkara çıxarır. Xüsusilə də bunu onlarla eyni dövrdə yaşamış ravilərin və tarixçilərin nəql etdikləri əsərlərdə də müşahidə edirik. Bütün bu sözlər ümumilikdə Əhli-Beytin (ə) elmdə, təqvada, əxlaqda, fəzilət və şərəfdə, ucalıq, kamal və nəsil əlaqələrinə görə imamət və xilafətə ən layiqli, müstəsna şəxslər olduğunun etirafıdır. Buna dəlil olacaq bəzi nüansları qeyd edək:

A. İmam Əlinin (ə) yaşadığı dövrdə ətrafındakılar üzərindəki üstünlüyü və onlardan ehtiyacsızlığı barədə bəlkə də nümunə göstərməyə ehtiyac yoxdur. Biz də bu barədə sözü uzatmayacaq, yalnız Əhməd ibn Hənbəlin bir sözünü nəql edəcəyik: *"Əli ibn Əbu Talib (r) barəsində deyildiyi qədər heç bir Peyğəmbər (s) səhabəsi haqqında fəzilətlər sadalanmayıb".*[59]

B. İmam Həsən və İmam Hüseynin (Allahın salamı onlara olsun!) fəzilətlərinə, İslamdakı mövqelərinə, babaları Peyğəmbərin (s) şəriətinin müdafiəsinə qalxmalarına, İslam ümmətinin islahı üçün səylərinə, dinin hədəflərindən uzaqlaşmaq cəhdləri qarşısında sipər olmalarına, daşıdıqları xüsusiyyətlərə və üstünlüklərə gəldikdə, onların yüksək şənləri və ali məqamları barədə mütəvatir həddində rəvayətlər mövcuddur. Bütün bu xüsusiyyətlər onları xilafət teatrına çevrilmiş İslam

[59] Bunu ondan Hakim "Müstədrək"də nəql edib, c. 3, s. 107

cəmiyyətində həm düşüncə və həm ictimai yönlərdən aşkar təsir qüvvəsinə çevirmişdi. Həmin dövrlərdə hakimiyyət Üməyyə oğullarının bir-birinə varisliklə ötürəcəkləri yırtıcı və quduz padşahlığa çevrilmişdi. İmam Həsən (ə) və İmam Hüseyn (ə) həmin vaxt baş verənlərin aradan qaldırılması üçün etiraz səslərini ucaltmışdı. Əhli-Sünnənin hədis mənbələrində Peyğəmbərin (s) İmam Həsən (s) haqqında belə buyurduğu nəql olunur: *"Mənim bu oğlum ağadır. Allah onun vasitəsilə müsəlmanlardan iki böyük dəstənin arasında sülh yaradacaq".*[60]

Nəvəsi İmam Hüseyn (ə) barədə isə buyurur: *"Hüseyn məndən və mən də ondanam. Allah onu sevəni sevər. Onlar nəvələrdən (əsbatdan)*[61] *iki nəvədirlər".*[62]

Bu görə də İmam Hüseyn (ə) zülmə qarşı qiyam edərək yaxşılığı əmr etdi və pislikdən çəkindirdi. Həmin dövrün hakimiyyəti tərəfindən dinin əxlaq və mənəviyyatdan sapdırıldığını görüb babası Mustafanın (s) ümmətinin islahı və haqq kəlmənin yüksəldilməsi üçün özünün və ailəsinin canını qurban verdi. Əməvilər İslamı öz zülm və günahlarının örtüyünə çevirməyə və həyasızlıqlarını ört-basdır etməyə cəhd göstərdilər. Bu səbəbdən də İmam Hüseyn (ə) Kufəyə tərəf istiqamət alarkən buyurur: *"Mən əsla şər, fəsad, zülm məqsədilə və ya təkəbbürlükdən yola çıxmıram. Yeganə məqsədim babam Muhəmmədin (s) ümmətinin islahı, yaxşılığı əmr etmək və pislikdən çəkindirməkdir".*[63]

Zəhəbi onların (ə) tərifləri və ümmət üzərindəki rəhbərlikləri ilə bağlı yazır: *"Mövlamız İmam Əli raşidi xəlifələrdəndir, onun iki oğlu Həsən və*

---

[60] Səhih, Buxari, c. 2, s. 179, hədis 2704; əs-Səvaiqul-muhriqə, s. 291 və s.

[61] "Əraf" surəsinin 160-cı ayəsinə baxın, "Əsbat" kəlməsi özündən böyük nəsillər doğulan şəxslər barədə istifadə olunur.

[62] əl-Möcəmul-kəbir, Təbərani, c. 3, s. 32, c. 22, s. 274; əl-Vamius-sağir, Süyuti, c. 1, s. 575; Feyzul-qədir, Mənavi, c. 3, s. 513; ət-Tarixul-kəbir, Buxari, c. 8, s. 415; əl-Bidayətu vən-nihayə, İbn Kəsir, c. 8, s. 224. Albani "Səhih camiis-sağir"də hədislə bağlı hökmündə yazır: Həsən hədisdir, c. 1, s. 602, hədis 3146

[63] Məqtəlul-Hüseyn, Xəvarəzmi, s. 273; əl-Fütuh, ibn Əsəm Kufi, c. 5, s. 21

Hüseyn isə Peyğəmbərin (s) nəvələri və Cənnət cavanlarının ağalarıdır. Əgər onları xəlifə təyin etsəydi belə, onlar buna layiq idilər".[64]

Onların qiyam etsələr də, etməsələr də imam olduqları sübuta yetdiyi üçün söhbəti uzatmaq istəmirik.

C. İmam Zeynəlabidinlə (ə) bağlı Malikin sözləri: "*O, ibadətinin çoxluğuna görə "Zeynəlabidin" (abidlərin bəzəyi) adlandırılıb".*[65]

D. Əbu Hənifədən "Səncə, ən fəqih şəxs kimdir?" deyə soruşulduqda deyib: *"Cəfər ibn Muhəmməddən daha fəqih bir şəxs görmədim".*[66]

E. Zəhəbi İmam Mehdi Müntəzərin tərcümeyi-halında deyir: *"Onun Muhəmmədin sonuncu höccəti və zamanın sahibi (Sahibəz-zaman) olduğunu... hazırda da diri olduğunu, qiyam edənədək də ölməyəcəyini, Yer üzü zülm və haqsızlıqla dolduğu kimi onu haqq və ədalətlə dolduracağını güman edirlər. Mövlamız Əli raşidi xəlifələrdəndir, onun iki oğlu Həsən və Hüseyn isə Peyğəmbərin (s) nəvələri və Cənnət cavanlarının ağalarıdır. Əgər onları xəlifə təyin etsəydi belə, onlar buna layiq idilər. Zeynəlabidin qədri yüksək şəxsdir, əməl sahibi alimlərin başında gəlir, imamlığa layiq şəxsdir... Həmçinin onun oğlu Əbu Cəfər Baqir də ağa, imam, fəqih olub, xəlifəliyə layiq şəxsdir. Onun oğlu Cəfər Sadiq şəni uca şəxs, elm imamıdır. Xilafətə Əbu Cəfər Mənsurdan daha çox layiq idi. Övladı Musa da qədri yüksək şəxs, yaxşı elm bilicisi və xilafətə Harundan daha layiqli insan idi... Onun oğlu Əli ibn Musa Rza da şəni yüksək, elm və bəyan sahibi, insanlara təsirə malik şəxs idi. Şəxsinin ucalığına görə Məmun onu özünə vəliəhd təyin etmişdi... Onun oğlu Muhəmməd Cavad qövmün başçılarındandır... Həmçinin onun "Hadi" ləqəbli oğlu da ali şərəf sahibiydi. Oğlu Həsən Əskəri də onun kimiydi. Allah onların hamısına mərhəmət göstərsin".*[67]

---

[64] Siyəru əlamin-nübəla, Zəhəbi, c. 13, s. 120

[65] Nurul-əbsar, Şəbləncı, s. 191

[66] Siyəru əlamin-nübəla, Zəhəbi, c. 6, s. 257; Təzkiratul-huffaz, Zəhəbi, c. 1, s. 166

[67] Siyəru əlamin-nübəla, Zəhəbi, c. 13, s. 120-121

8. “On iki xəlifə” hədisindən anlaşılır ki, Peyğəmbərdən (s) sonra həmin xəlifələr tərk ediləcək və onlara qarşı ədavət alovlanacaq. Belə ki, hədisdə *“Tərk edənlər onlara heç bir zərər verə bilməzlər”* və ya *“düşmənləri onlara heç bir zərər verə bilməzlər”* sözləri yer alır.

Gizli deyil ki, ümmətdən heç kim Əhli-Beyt (ə) kimi tərk edilmədi və düşmənçilik görmədi. Bu, İmam Əlidən (ə) başlayaraq onun iki övladına, onlardan sonra Hüseynin (ə) pak sülaləsinə qarşı aşkar şəkildə sezilirdi. Peyğəmbər (s) bunu onlara qabaqcadan xəbər vermişdi: *“Biz o Əhli-Beytik ki, Uca Allah axirəti bizim üçün dünyadan üstün tutmuşdur. Əhli-Beytim məndən sonra bəlalara, məhrumiyyət və təqiblərə məruz qalacaq”.*[68]

Bu isə öz növbəsində həmin xəlifələrin Əhli-Beytdən (ə) olduğuna başqa bir dəlilidir. Belə ki, İmam Əli (ə) Qədir-Xumda bütün camaatın gözü qarşısında Peyğəmbər (s) tərəfindən imam olaraq təyin edildikdən sonra tərk edildi. Bunu Peyğəmbər (s) Əlinin (ə) əlindən tutub qaldırdıqda da xəbər vermişdi: *“Bu, xeyirxahların əmiri, günahkarların qatilidir. Ona yardım edənə yardım olunar, tərk edən isə tərk edilər”.*[69]

Və Peyğəmbərin (s) ona buyurduğu söz: *“Məndən sonra ümmət sənin üzərinə qalxacaq”.*[70]

Eləcə də İmam Həsəni (ə) ümmət tərk edərək tək qoydu və nəticədə Müaviyə hakimiyyətə yiyələndi, onu zəhərlədərək məzlum halda şəhid etdi.

---

[68] Sünən, İbn Macə, c. 2, s. 1366, “Müstədrək”in müəllifi tərəfindən bu rəvayət dəstəklənib; əl-Müsənnəf, İbn Əbu Şeybə Kufi, c. 7, s. 527; Kitabus-sünnə, s. 619, hədis 1499; əd-Durrul-mənsur, c. 6, s. 58; Mizanul-itidal, c. 2, s. 416. Bunu orada müxtəlif yollarla nəql edir və onların heç birini zəif saymır; Siyəru əlamin-nübəla, c. 6, s. 131; Lisanul-mizan, İbn Həcər, c. 3, s. 282

[69] əl-Müstədrək, c. 3, s. 129. Müəllif hədisin ardınca deyir: “Bu səhih hədisdir, Buxari və Müslim kitablarında qeyd etməyiblər”; Tarixu Bağdad, c. 3, s. 181; Tarixu mədinəti Dəməşq, c. 15, s. 88

[70] əl-Müstədrək, c. 3, s. 142-143. Hədisi nəql etdikdən sonra deyir: *“Səhihdir”.* əl-Bidayətu vən-nihayə, c. 6, s. 244; Dəlailun-nübuvvə, c. 6, s. 440; Tarixu mədinəti Dəməşq, c. 42, s. 447-448; Şərhu Nəhcül-Bəlağə, İbn Əbülhədid, c. 4, s. 107

İmam Hüseynə (ə) gəldikdə, yetmiş nəfərə yaxın əshabı istisna olmaqla, bütün ümmət onu tərk etdi, yalqız qoydu. Nəticədə onların hamısını qətlə yetirdilər, qadın və uşaqlarını əsir götürdülər, qandallanmış şəkildə əsrin zalımı, tağutu olan Yezid ibn Müaviyənin hüzuruna apardılar. Digər imamlara (ə) qarşı işlədilmiş zülmlər, təqiblər, dövrün hakimiyyətləri tərəfindən edilmiş həbslər heç kəsə gizli deyil. Onlar zəhərləndirilmiş, məhbəslərə atılmışdılar...

Onların təlimlərini və həqiqətlərini nə qədər gizlətməyə və aradan aparmağa çalışsalar da ömürlərini ən kamil şəkildə sürmüş, həmin dövrün zalım hakimiyyətlərinin İslamın hədəf və şüarlarını dəyişməyə çalışan təbliğatlarının əksinə olaraq, ümmətin islahı və tərbiyəsi üçün İslamın həqiqi xəttini qorumuşlar.

9. Həmin məclisdə baş qaldırmış saxta səs-küy və qarışıqlıq, camaatın ayağa qalxması, Peyğəmbərin (s) sözlərini oradakıların, xüsusilə də Cabirin eşitməsinin qarşısını almaq məqsədilə yaradılmış ola biləcəyi diqqət çəkən məsələdir. Çünki bu səs-küyü yaratmaqla orada söylənənlərin eşidilməsini istəməyən kəslər ona şübhə gətirmək, məsələdə başqa məqamların olduğunu iddia etməyə rəvac vermiş oldular. Mövzu ilə əlaqədar bəhsdə bu, yeganə hadisə deyildi. Həmin camaat Peyğəmbər (s) *"Bir kağız və mürəkkəb gətirin, sizin üçün bir şey yazım ki, məndən sonra əsla azmayasınız"* söyləyərkən də onun yanında səs-küy salmış və mübahisə yaratmışdılar. Həmin vaxt da bu qarışıqlıq saxta idi. Bəziləri isə *"Peyğəmbər sayıqlayır"* deyirdi. Bütün bunların hamısı onların xilafət hərisliyindən, soltanlıq və hakimiyyət sevgisindən qaynaqlanırdı. Bunu Peyğəmbər (s) öz səhabələrinə xəbər vermişdi: *"Siz rəhbərliyə hərislik göstərəcək, Qiyamət günü isə peşmanlıqla üzləşəcəksiniz. (Rəhbərlik) nə yaxşı süd verən, (Qiyamət isə) nə pis ayrılıqdır!"*[71]

[71] Səhih, Buxari, c. 4, s. 355, hədis 7148

10. İbn Məsudun hədisində isə Peyğəmbərdən (s) özündən sonrakı xəlifələrin sayı ilə bağlı soruşanların səhabələr olduğu qeyd edilir. Bu isə iki nöqtəyə diqqəti çəkir:

A. Səhabələrin Peyğəmbərdən (s) sonra camaatın üzərinə güc və zorakılıqla hakim kəsiləcək xəlifələr barədə soruşması məntiqsizdir. Çünki o, özündən sonra heç bir peyğəmbərin olmayacağı sonuncu elçidir (bu barədə başqasından soruşmaq imkanları olmayacaq – Tərc.).

Deməli, sualın Peyğəmbərin (s) özündən sonra təyin edəcəyi xəlifələr barədə olması labüddür. Həmin xəlifələr isə "Qədir-Xum", "Səqaleyn" və digər hədislərə əsasən, Əhli-Beytdir (ə). Bu, həmin dövrdə səhabələrin adət etdikləri üslubdur. Onlar Əbu Bəkr və Ömərdən də özlərindən sonrakı xəlifə barədə soruşmuşdular.

B. Peyğəmbərin (s) xəlifələrdəki məqsədi rəhbərliyə layiq və haqq sahibi olan şəxslərdir. Hədisi Müaviyə, Yezid, Mərvan və Vəlid kimilərə şamil etməyin heç bir mənası yoxdur. Onlar yer üzündə fəsad çıxarmış, İslam ümmətin taleyi ilə istədikləri kimi oynamışlar. Peyğəmbərin (s) xəlifələrdə məqsədi hakimiyyəti Uca Allah tərəfindən dəstəklənən şəxslərdir. Buna əsasən, Əbu Davudun "Sünən"inə şərh olaraq yazılmış "Ovnul-məbud" kitabında deyilir: *"Bu hədis sonrakı ədalətli xəlifələrə şamil ola bilər. Çünki həqiqi xəlifə adına yalnız onlar layiqdirlər".*[72]

11. Peyğəmbər (s) Vida həccində özündən sonrakı xəlifəni qeyd etdikdən sonra onların on iki nəfər, hamısının Qüreyşdən, Haşim oğullarından olacağını, hidayət və haqq dinə müvafiq rəftar edəcəklərini bildirir. Bəlkə də yaradılmış saxta səs-küy və qarışıqlıq səbəbindən bununla kifayətlənməyərək, Vida həccindən qayıtdıqdan sonra xütbə söyləyərək İmam Əlini (ə) həmin on iki xəlifənin birincisi olaraq təyin edir. Ardınca isə buyurdu: *"Mən özümdən sonra sizin aranızda iki xəlifə*

[72] Ovnul-məbud, Əzim Abadi, c. 11, s. 245

qoyuram: Allahın kitabı və itrətim olan Əhli-Beytim. Onlar Hovuz başında yanıma varid olanadək əsla bir-birindən ayrılmazlar".[73]

Həmin vaxt insanlar Peyğəmbərdən (s) sonrakı xəlifələrin kim olduqlarını bildilər. Bununla da camaata höccət tamamlandı ki, şəkk və şübhə qapıları bağlasın, heç kəs: "Mən eşitmədim; mənə qaranlıq qaldı; səs-küy eşitməyə qoymadı" kimi bəhanələr söyləməsin!

12. Əhli-Beytin (ə) imamətinə dəlalət edərək bir-birini təsdiqləyən çox sayda hədis var ki, bəzilərində həmin on iki xəlifə adbaad qeyd edilir. Həmin hədislərdən:

A. Həməveyni Misrinin[74] "Fəraidus-səmteyn" kitabında nəql olunur: *"Mücahiddən, o da İbn Abbasdan rəvayət edir: "Nəsəl adında bir yəhudi Peyğəmbərin (s) yanına gələrək dedi: "Ya Muhəmməd, mən səndən bir neçə şey barəsində soruşacağam... Öz vəsinin kimliyi barədə mənə xəbər ver. Çünki elə bir peyğəmbər olmayıb ki, vəsisi olmasın. Bizim peyğəmbərimiz Musa ibn İmranın vəsisi Yuşə ibn Nun idi". Peyğəmbər (s) buyurdu: "Yaxşı. Məndən sonra vəsim və xəlifəm Əli ibn Əbu Talibdir. Ondan sonra isə iki nəvəm – Həsən və Hüseyndir. Onlardan sonra Hüseynin nəslindən doqquz nəfər bir-birinin ardınca gələcək olan xeyirxahlardır".*

Yəhudi dedi: "Ya Muhəmməd, onların adını mənim üçün bir-bir say".

Peyğəmbər (s) buyurdu: "Yaxşı. Hüseynin müddəti başa çatdıqda oğlu Əlidir, ondan sonra Əlinin oğlu Muhəmməddir, Muhəmməddən sonra oğlu Cəfərdir, sonra Cəfərin oğlu Musadır, ardınca Musanın oğlu Əlidir, Əlidən

---

[73] əl-Müsənnəf, İbn Əbu Şeybə Kufi, c. 6, s. 309; Kitabus-sünnə, Əmr ibn Əbu Asim, s. 337, hədis 754, s. 629, hədis 1549; Müsnəd, Əhməd ibn Hənbəl, c. 5, s. 182; əl-Möcəmul-kəbir, c. 5, s. 153, hədis 4921, s. 154, hədis 4922; Məcməuz-zəvaid, Heysəmi, c. 1, s. 170. Müəllif hədisin ardınca yazır: *"Bunu Təbərani rəvayət edib, raviləri etibarlı (siqə) şəxslərdir"*. c. 9, s. 162-163; əl-Camius-sağir, Süyuti, c. 1, s. 402, hədis 2631; əd-Durrul-mənsur, c. 2, s. 285

[74] Zəhəbi "Təzkiratul-huffaz"da yazır: *"İmam, mühəddis, kamil şəxs, İslamın fəxri, din başçısı İbrahim ibn Muhəmməd ibn Müəyyəd ibn Həməveyh Xorasani Cüveyni, sufi şeyxi... Rəvayətlərə qarşı olduqca diqqətli idi. Gözəl qiraətə, dində ehtirama sahib idi. Saleh şəxs olub. 722-ci ildə vəfat edib".* (c. 4, s. 1506)

sonra oğlu Muhəmməddir, ardınca Muhəmmədin oğlu Əli, sonra onun oğlu Həsən və ardınca da onun oğlu Höccət ibn Həsəndir. İmamların sayı İsrail oğullarının başçılarının sayı qədər – on iki nəfərdir".[75]

B. Həməveyni həmçinin "Fəraid"də Peyğəmbərdən (s) nəql edir: *"Uca Allah mənə sizin üçün imamlarınızı, özümdən sonrakı vəsilərimi, xəlifələrimi və qaimlərimi təyin etməyi buyurub... Vəsilərim bunlardır: onlardan birincisi qardaşım, vəzirim, varisim, ümmətimin arasında xəlifəm və məndən sonra hər bir möminin vəlisi olan şəxsdir. Bu, onların birincisidir. Sonra onun oğlu Həsən, sonra digər oğlu Hüseyn, sonra da Hovuzun başında yanıma varid olana qədər Hüseynin bir-birinin ardınca doqquz övladıdır..."*[76] Həməveyni bunu bir çox başqa yerdə də müxtəlif yollar və rəvayətlərlə nəql edib. Araşdıran şəxslər onlara müraciət edə bilərlər.

C. Hafiz Əbu Muhəmməd ibn Əbülfəvaris "əl-Ərbəin"[77] kitabında bunu nəql edib.

Həmçinin Peyğəmbər (s) Əhli-Beytinin (ə) xəlifələrini adbaad zikr edib.

Ç. Əllamə Əbu Müəyyəd Müvəffəq ibn Əhməd (h.q. 568-ci ildə vəfat edib) özünün "Məqtəlul-Hüseyn"[78] kitabında xəlifələri adbaad qeyd edir.

D. Əllamə Faziluddin Muhəmməd ibn Muhəmməd ibn İshaq Həməveyni Xorasani "Minhacul-fazilin"[79] kitabında da onları qeyd edir.

E. Eləcə də Həməveyni "Durərus-səmteyn"[80] kitabında zikr edib.

---

[75] Fəraidus-səmteyn, Həməveyni, c. 2, s. 133, 134, hədis 431. Eyni kəlmələrlə Qunduzinin "Yənabiul-məvəddə" kitabında da nəql olunur, c. 3, s. 282

[76] Fəraidus-səmteyn, Həməveyni, c. 1, s. 315-317, hədis 250.

[77] əl-Ərbəin, İbn Əbülfəvaris, s. 38. Seyyid Mərəşinin "Şərhu İhqaqil-həqq" kitabından nəql edərək (c. 13, s. 59)

[78] Məqtəlul-Hüseyn, Xəvarəzmi, s. 146-147

[79] Minhacul-fazilin, Həməveyni, s. 239, Seyyid Mərəşinin "Şərhu İhqaqil-həqq" kitabından nəql edərək (c. 13, s. 68)

[80] Durərus-səmteyn, Həməveyni, s. 722, Seyyid Mərəşinin "Şərhu İhqaqil-həqq" kitabından nəql edərək (c. 4, s. 93-94)

Ə. Əllamə Şeyx İbrahim ibn Süleyman "əl-Muhəccətu əla ma fi Yənabiul-məvəddə"[81] kitabında onların adlarını Peyğəmbərə (s) istinadən nəql edir.

F. Əllamə Mövla Muhəmməd Saleh Kəşfi Hənəfi Tirmizi "əl-Mənaqibur-Rəzəviyyə"[82] kitabında qeyd edir.

Və bunu dəstəkləyəcək digər bir çox rəvayətlər mövcuddur.

Təqdim edilənlərdən hasil olur ki, Əhli-Beyt (ə) həyatın bütün sahələrində Peyğəmbərin (s) hərəkətlərini təbii şəkildə təmsil edir, düşmənlər qarşısında öz ali şəxsiyyətlərini qoruyurdu. Ümmət onların ən elmli və xilafətə ən layiq şəxslər, ən gözəl nümunə və günahdan qorunduqlarında həmfikir oldu. Çünki onlar İslam nəzəriyyəsini əməli şəkildə tətbiq etdilər. Biz İmamların (ə) həyatına nəzər saldıqda, Yer üzündə necə bir müsəlman olduqlarına və insanların arasında danışan Quran kimi yaşadıqlarına diqqət yetirdikdə belə bir ali nümunələri yalnız bəşəriyyət üçün hidayət mənbəyi olacaq vəsflərə layiq məsum şəxslərdə müşahidə edirik. Bu səbəbdən də ümmət həmin pak ailədə olan xüsusiyyət, keyfiyyət və üstünlüklərin onlardan başqa heç kimdə olmadığını yekdilliklə bəyan edib. Məruz qaldıqları zülm və təqiblərə baxmayaraq, Peyğəmbərin (s) on iki xəlifə ilə bağlı buyurduğu hədisdəki xüsusiyyətləri yenə də özlərində daşıyıblar. Lakin tamahkarlar Allahın müəyyən etdiyi mərtəbə və mənsəbdən onları uzaqlaşdırmağı özlərinə söz verdilər. Bununla kifayətlənməyib onlara qarşı insanın qəlbini ağrıdan cürbəcür zülmlərə, təqiblərə və pis rəftarlara əl atdılar. Bütün bunlarla üzləşən Əhli-Beytin (ə) yeganə "günahı" isə Allahın onları peyğəmbərlik yolunu qorumaq üçün rəhbər təyin etməsi idi. Onlar risalət mühafizəçiləri və Qurana bərabər ikinci ağır əmanət idilər.

---

[81] əl-Muhəccətu əla ma fi Yənabiul-məvəddə, Şeyx Haşim ibn Süleyman, s. 427.

[82] əl-Mənaqibul-Rəzəviyyə, Muhəmməd Saleh Tirmizi, s. 127

Buradan da aydın olur ki, on iki xəlifə ilə bağlı qeyd olunan İslamın izzəti vəsfi yalnız şiələrin İmamlarına (ə) uyğun gəlir. Əhli-Beytin (ə) ümmət arasında malik olduğu ali mövqe və əzəmətli məqam İslamın izzətini qoruyan amil idi. Bunu Əhli-Sünnə alimləri bir çox kitablarında qeyd ediblər.

İslamın varlığı, izzəti və Qiyamətədək baqi qalması Peyğəmbərin (s) üzərində daşıdığı ən mühüm vəzifələrdən idi və bu, Əhli-Beytin (ə) vasitəsilə həyata keçirildi. "Qədir-Xum", "Səqaleyn" kimi hədislər də bunu bəyan edir. Əhli-Beyt (ə) Qurana bərabər şəxslərdir, Allah yanındakı nicat, salamatlıq və izzət yalnız onlardan möhkəm yapışmaqla əldə olunur. Onların ardınca gedən şəxslər Allahın izzəti ilə izzətlənəcək və Onun razılığını qazanacaqlar.

Necə ki, Hakim "Müstədrək"də İbn Abbasdan nəql edir: *"Peyğəmbər (s) buyurdu: "Ulduzlar Yer əhli üçün məhvdən aman olduğu kimi Əhli-Beytim də ümmətim üçün ixtilaflardan amandır. Əgər ərəblərdən bir qəbilə onlara qarşı çıxsa ixtilafa düşər və İblisin ordusuna çevrilərlər".*[83]

Hakim hədisin səhih olduğunu söyləyir: *"Bu, sənədi səhih hədisdir, Buxari və Müslim nəql etməyiblər".*[84]

Eyni məzmunda bir çox mənbədə Ömərdən Peyğəmbərin (s) belə buyurduğu nəql olunur: *"Hər bir əsrdə ümmətimdə Əhli-Beytimdən olan adil şəxslər var ki, bu dindən azdırıcıların təhriflərini, batil şəxslərin uydurmalarını və cahillərin yozumlarını dəf edirlər. Bilin ki, sizin imamlarınız Allah yanındakı nümayəndələrinizdir. Kimi özünüzə nümayəndə seçdiyinizə diqqət yetirin".*[85]

İkrimə İbn Abbasdan Peyğəmbərin (s) belə buyurduğunu nəql edir: *"Kim mənim kimi yaşamaq, mənim kimi ölmək və Rəbbimin əkdiyi Ədn*

---

[83] əl-Müstədrək, Hakim, c. 3, s. 149

[84] əl-Müstədrək, Hakim, c. 3, s. 149

[85] Zəxairul-uqba, Mühyiddin Təbəri, s. 17; əs-Səvaiqul-muhriqə, İbn Həcər Heytəmi, c. 2, s. 441; Yənabiul-məvəddə, Qunduzi, c. 2, s. 439

bağlarında məskunlaşmaq istəyirsə Əlini və Əlinin dostunu özünə dost tutsun, məndən sonrakı İmamları (ə) nümunə götürsün. Belə ki, onlar mənim itrətimdirlər, torpağımdan xəlq ediliblər, fəhm və elmdən nəsib alıblar. Ümmətimdən onların fəzilətlərini inkar edənlərin və mənimlə onların arasındakı qohumluq əlaqələrini qıranların vay halına! Allah onları mənim şəfaətimə nail etməsin!"[86]

Əmmar ibn Yasirdən Peyğəmbərin (s) belə buyurduğu rəvayət olunur: *"Mənə iman gətirən və məni təsdiq edən şəxsə Əli ibn Əbu Talibin vilayətini vəsiyyət edirəm. Onun dostu mənim dostum, mənim dostum da Allahın dostudur. Onu sevən məni, məni sevən də Allahı sevmişdir. Ona nifrət edən mənə, mənə nifrət edən isə Allaha nifrət etmişdir".* Bunu Heysəmi "Məcməuz-zəvaid"də nəql edib. Orada deyir: *"Bunu Təbərani iki sənədlə rəvayət edib. Onların ikisində də zəif ravilər var, amma etibarlı (siqə) olduqları da deyilib".*[87]

İbn Əsakir "Tarixu mədinəti Diməşq" kitabında bir çox yollarla nəql edib.[88]

Vəhəb ibn Həmzədən rəvayət edilir: *"Məkkəyə gedərkən Əli ilə yol yoldaşı oldum və bu səfərdə ondan bəyənmədiyim rəftarlar gördüm. Öz-özümə dedim: "Qayıtdıqda səndən Peyğəmbərə (s) şikayət edəcəyəm". Geri döndükdə Peyğəmbərlə (s) görüşüb dedim: "Yolda Əlidən filan, filan rəftarları gördüm". Buyurdu: "Belə demə! O, məndən sonra sizin üçün insanların ən üstünüdür".*[89]

Zeyd ibn Ərqəmdən Peyğəmbərin (s) belə buyurduğu nəql olunur: *"Kim mənim kimi yaşamaq, mənim kimi ölmək, Rəbbimin Öz əli ilə əkdiyi və mənə vəd etdiyi Xuld cənnətində (və ya əbədi cənnətdə) məskunlaşmaq*

---

[86] Tarixu mədinəti Dəməşq, c. 42, s. 240; Hilyətul-övliya, Əbu Nəim İsfahani, c. 1, s. 86

[87] Məcməuz-zəvaid, Heysəmi, c. 9, s. 108-109

[88] Tarixu mədinəti Dəməşq, İbn Əsakir, c. 42, s. 239

[89] əl-Möcəmul-kəbir, c. 22, s. 135; Məcməuz-zəvaid, c. 9, s. 109; Feyzul-qədir, c. 4, s. 470-471

istəyirsə Əlini və Əlinin dostunu özünə dost tutsun. Belə ki, o, sizi əsla hidayətdən uzaqlaşdırmaz, zəlalətə aparmaz".[90] Bunu Hakim "Müstədrək"də nəql edərək deyir: *"Bu, sənədi səhih hədisdir, Buxari və Müslim kitablarında qeyd etməyiblər".*[91]

Və bunlardan başqa digər bir çox mənbələr, öz səhihliyi ilə məna və məzmun baxımından mütəvatir rəvayətlər mövcuddur. Onlara az da olsa şübhə etmək istəyənlərə sözümüz budur: Bunlar qəti və yəqinliyə fayda verən rəvayətlərdir. Bir çox fərqli yollar və kəlmələrlə müxtəlif mənbələrdə nəql olunublar. Həmin hədislər məzmun etibarı ilə biri digərini dəstəkləyir. Bu da öz növbəsində Əhli-Beyt (ə) vilayətinə möhkəm sarılmağa və onların yollarını izləməyə qəti əminlik yaradır.

Deməli, İslamın həqiqi varlığının və izzətinin qorunması Əhli-Beytin (ə) vasitəsilə, onların təqvaya, ixlasa, doğruluğa, islaha və digər mənəvi-əxlaqi təlimlərə dəvətlərini izləməklə mümkün olur. İslamın izzəti heç də onun zahirinin varlığı, şüarlarından istifadə edərək güc və zorakılıqla insanlara müsəllət olmaqda deyil. Bu səbəbdən İslam hökmləri zalım şəxslərin əlində islamiyyətdən əvvəlki quduz padşahlığa çevrilir və özündə bu dinin dəyərlərindən heç bir şeyi daşımır.

Təqdim edilənlərdən hədisdəki *"Bütün ümmət onların ətrafında cəmləşəcək"* sözlərinin cavabı aydın olur. Ancaq, halbuki ümmət Əhli-Beytin (ə) ətrafına toplaşmadı.

Hədisdəki bu cümlə yalnız Əbu Davudun "Sünən"ində qeyd olunan Əbu Xalidin Cabir ibn Səmurədən nəql etdiyi (altıncı nəql yolu) rəvayətdə varid olub. Oradakı bu sözlər digər rəvayətlərin heç birində yoxdur. Bundan əlavə, bəziləri, məsələn, Albani Əbu Xalidin rəvayətini zəif saymışlar. O, "Silsilətul-əhadisis-səhihə" kitabında yazır: *"Bu, zəif sənəddir. Əbu Xaliddən savayı bütün ravilər etibarlı (siqə) şəxslərdir. Zəhəbi*

[90] əl-Möcəmul-kəbir, Təbərani, c. 5, s. 194
[91] əl-Müstədrək, Hakim, c. 3, s. 130

deyib: "Ondan yalnız oğlu rəvayət nəql edib". Tirmizi isə onun hədisini "ət-Təqrib"də səhih sayaraq məqbul hesab edir. Yəni hədis həsənlə zəifin arasındadır... Deyirəm: Rəvayətdəki "Bütün ümmət onların ətrafında cəmləşəcək" sözləri təkcə onun hədisində nəql olunub".[92]

Rəvayətdəki bu sözlərin zəifliyini Əbu Davudun "Sünən"inə yazdığı şərhdə də qeyd edir. Hədisdən sonra yazır: *"Bütün ümmət onların ətrafında cəmləşəcək" sözlərindən savayı hədisin qalan mətni səhihdir".*[93]

Bu söz doğruya daha yaxındır. Əbu Xalidin etibarlı (siqə) ravi olduğunu, əvvəldə də qeyd etdiyimiz kimi, Əbu Hatəm, İbn Hibban və Zəhəbi bəyan ediblər. Onun rəvayətinin əvvəli belədir: *"Bu din üzərinizə on iki xəlifə rəhbər olduqca aradan getməyəcək".* Həmin cümlə digər səhih hədislərdə də eynilə varid olub.

Bəli, *"Bütün ümmət onların ətrafında cəmləşəcək"* cümləsini qəbul etmək mümkün deyil. Çünki bu yalnız bir rəvayətdə zikr olunur və bəziləri də onu zəif hesab edirlər.

Onun Peyğəmbər (s) tərəfindən söylənmədiyini dəstəkləyən amillərdən biri də həqiqətdə baş vermiş hadisələrlə uzlaşmamasıdır. Peyğəmbərdən (s) sonra ümmətin bəzilərinin ətrafına toplaşdığını görürük. Əksinə, on iki nəfərdən biri olduğu iddia edilən şəxsin ətrafında isə bütün ümmət hamılıqla toplanmır. Buna görə də "əl-Bidayətu vən-nihayə"də İbn Kəsir yazır: *"Əgər deyilsə ki, "mən yalnız ümmətin barəsində icma etdiyi şəxsi mötəbər sayıram", o zaman Əli ibn Əbu Talibi (ə) və oğlunu həmin şəxslərdən ayırmaq lazımdır. Çünki camaat hamılıqla onların ətrafında toplaşmadı. Şam əhalisi bütünlüklə ona beyət etmədi... Bu, həmçinin Mərvanın və İbn Zübeyrin hakimiyyətləri ilə bağlı da söylənə bilər. Ümmət onların da ətrafına bütünlüklə toplaşmadı".*[94]

---

[92] Silsilətul-əhadisis-səhihə, Albani, c. 1, q.2, s. 720, hədis 376

[93] Sünən, Əbu Davud, c. 2, s. 508, hədis 4279, Hədislərə Albaninin verdiyi hökmlərlə

[94] əl-Bidayətu vən-nihayə, İbn Kəsir, c. 6, s. 280

Bunu İbn Həcər Əsqəlani "Fəthul-Bari"də də etiraf edir.[95]

Bundan əlavə, ümmətin ətrafında hamılıqla cəm olduğu Müaviyə, Mərvan ibn Həkəm, Vəlid, Mərvan Himar və digərləri kimi xəlifələrdə on iki xəlifənin hidayət və haqqa uyğun rəftarı, dinin hamiləri olmaq kimi ali xüsusiyyətlərin heç biri görünməyib.

"On iki xəlifə" hədisinin dəlaləti barədə Əhli-Sünnə alimlərinin fikirləri

Peyğəmbərdən (s) sonra on iki xəlifənin gələcəyinə dair müsəlmanlar həmfikir olduqlarına görə, bir çox Əhli-Sünnə hədisşünas və təfsirçisinin bu xəlifələri müəyyən etməkdə çətinliyə düşdüklərini görürük. Belə ki, əgər onlar "On iki xəlifə" hədisinin zahirini əsas götürsələr, o zaman özlərinin xilafət barədə qəbul etdikləri məsələlərdə ziddiyyətlər yaranacaq. Çünki onlarda rəvayət edilən səhih hədisə əsasən, Peyğəmbərdən (s) sonra otuz il xilafət, ardınca isə quduz (zalım, yırtıcı) padşahlıq olacaq. Digər cəhətdən isə, rəvayətlərin sahib olduqları səhih sənədlər onları inkar etməyə imkan vermir. Ona görə də bu həqiqət ətrafında rəyləri haçalanmış və yozumları şaxələnmiş, bir-birilərinə qarşı iradlar baş qaldırmışdır. Bu səbəbdən hədislə bağlı sözlərində **"Mənə elə gəlir ki", "Deyilir ki", "Ən çox zənn edilən budur ki", "Peyğəmbərin (s) sözlərindəki məqsədi Allah bilir"** və əksər hallarda isə **"Doğrusunu Allah bilir"** kimi qeydlərə yer verməklə hədisi həqiqi hadisələrlə uzlaşdırmaqdakı çarəsizliklərini ifadə ediblər. Ən bariz sözlərindən bir neçəsini qeyd edək:

1. İbn Ərəbi deyir: *"Biz Peyğəmbərdən (s) sonrakı on iki xəlifəni saydıq. Onların Əbu Bəkr, Ömər, Osman, Əli, Həsən, Müaviyə, Yezid, Müaviyə ibn Yezid, Mərvan ibn Həkəm, Əbdülməlik ibn Mərvan, Vəlid ibn Əbdülməlik,*

[95] Fəthul-Bari, İbn Həcər, c. 13, s. 182

Süleyman, Ömər ibn Əbdüləziz, Yezid ibn Əbdülməlik, Mərvan ibn Muhəmməd ibn Mərvan, Səffah... olduğunu gördük".

Sonra deyir: *"...Onlardan on iki nəfərini saysaq siyahı Süleymanla bitəcək. Əgər zahiri say deyil, haqq xəlifəlik mənasına əsasən onları saysaq, bu zaman sayları 5-i keçməyəcək. Bunlar ilk dörd xəlifə və Ömər ibn Əbdüləzizdir. Ona görə də hədisin mənasını bilmirəm!"*[96]

2. İbn Mihləb deyir: *"Bu hədisin izahında yəqinliklə bir şey bilən insan görmədim. Bir dəstə adam onların zaman boyunca gələcəyini söyləyib, bir dəstəsi isə onların hamısının eyni vaxtda olacağını iddia edib. Ən çox zənn edilən budur ki, Peyğəmbər (s) özündən sonra baş verəcək fitnələrdən və insanların eyni vaxtda on iki xəlifənin rəhbərliyi altına düşəcəklərindən xəbər verib. Əgər məqsədi bundan fərqli bir məna olsaydı, "on iki xəlifə olacaq, filan-filan işləri görəcək" deyərdi. Bunu etmədiyi üçün həmin xəlifələrin eyni vaxta olacaqlarını anlayırıq".* [97]

Buna İbn Həcər belə şərh verib: *"Bu, Buxarinin kitabındakı rəvayətə heç bir sözlə izah verə bilməyən şəxsin sözüdür".*[98]

3. Süyuti yazır: *"On iki xəlifənin belə sıralandığını gördüm: "İlk dörd xəlifə, Həsən, Müaviyə, İbn Zübeyr, Ömər ibn Əbdüləziz. Ehtimal ki, bu səkkiz nəfərə Abbasilərin xəlifəsi Muhtədini də əlavə etmək olar. Çünki o, Abbasilərin arasında Bəni-Ümməyyədən olan Ömər ibn Əbdüləziz kimi idi. Həmçinin ədalətinə görə Tahiri də qeyd etmək mümkündür. Gəlişi gözlənilən iki nəfər qaldı ki, onlardan biri Mehdidir. O, Muhəmməd peyğəmbərin (s) ailəsindən olacaq".*[99]

---

[96] "Şərhu Səhihit-Tirmizi, İbn Ərəbi, c. 9, s. 68

[97] Fəthul-Bari, İbn Həcər, c. 13, s. 182

[98] Fəthul-Bari, İbn Həcər, c. 13, s. 182

[99] Tarixu xülafa, Cəlaləddin Süyuti, c. 16

Ustad Əbu Rəyyə buna belə qeyd verib: *"Lakin ikinci gözlənilən şəxsi bəyan etmədi! Süyuti barədə "O, gecə odunçusudur" deyən şəxsə Allah rəhmət etsin!"*[100]

4. İbn Həcər isə Əbu Hüseyn ibn Münadiyə istinadən Mehdi barədə topladığı cilddə yazır: *"On iki xəlifə" hədisi barədə ehtimal olunur ki, həmin xəlifələr axır zamanda gələcək Mehdidən sonra olacaq. Danyalın kitabında belə bir qeydə rast gəlmişəm: Mehdi vəfat etdikdən sonra əvvəlcə ən böyük nəvənin övladlarından beş nəfər, ardınca da ən kiçik nəvənin övladlarından beş nəfər padşah olacaq. Sonra da onların sonuncusu xilafəti böyük nəvənin övladlarından birinə vəsiyyət edəcək, onun da ardınca oğlu xəlifə olacaq. Bununla da on iki nəfər xəlifə tamamlanır. Onlardan hər biri hidayət olunmuş imamdır".*[101]

Bəlkə də *"On iki imam nəzəriyyəsi yəhudi düşüncəsidir ki, şiələr Danyalın kitabından götürüblər"* deyən kəslərin İbn Həcər Əsqəlaninin kitabından xəbərləri yoxdur. Bu sözlərdən aydın olur ki, Əbülhüseyn ibn Münadi kimi Əhli-Sünnə alimləri "On iki xəlifə" hədisini izah etməkdən ötrü Danyalın kitabına müraciət etmişlər.

İbn Həcər isə Əbülhüseyn ibn Münadinin sözlərini rədd edərək ardınca yazır: *"İbn Münadinin qeyd etdikləri aydın deyil".*[102]

5. Nəvəvi yazır: *"Qazi İyaz "On iki nəfərdən çox xəlifə olub" deyən şəxsin sözlərinin cavabında deyir: Bu etiraz yanlışdır. Çünki Peyğəmbər (s) "Yalnız on iki xəlifə olacaq" buyurmayıb. Əksinə, "gələcək" deyib. Həmin sayda xəlifə də gəlib. Onlardan sonra xəlifələrin gəlməsi də heç bir şeyə zərər vermir... Başqa ehtimallar da var. Peyğəmbərin (s) məqsədini Allah bilir".*[103]

6. İbn Cövzi "Kəşful-müşkil"də yazır: *"Bu hədisin mənalarını uzun-uzadı araşdırdım, gümanların üzərində dayandım, barəsində bir çoxlarından*

---

[100] Əzvau əlas-sünnətil-Muhəmmədiyyə, Əbu Rəyyə, s. 235
[101] Fəthul-Bari, İbn Həcər, c. 13, s. 184
[102] Fəthul-Bari, İbn Həcər, c. 13, s. 184
[103] Şərhu Səhihil-Müslim, Nəvəvi, c. 12, s. 201-203

soruşdum, lakin məqsədin nə olduğunu təyin edə bilmədim. Çünki onun kəlmələri müxtəlifdir. Qarışıqlığın ravi tərəfindən yaradıldığına şəkkim yoxdur. Sonra onun barəsində ağlıma bir fikir gəldi..."[104]

Ardınca başqa bir rəyi qeyd edir. Onun fikrinə görə, bu, Üməyyə oğullarının xəlifələrinin sayıdır. Deyir: *"Ümayyə oğullarının birincisi Yəzid ibn Müaviyə, sonuncusu isə Mərvan ibn Himardır. Onların sayı on üçdür. Osmanla Müaviyə, eləcə də İbn Zübeyr bunlardan sayılmır. Çünki onlar səhabə olublar. Səhabə olub-olmamasındakı ixtilafa, yaxud da camaatın Abdullah ibn Zübeyr ətrafında toplandığına görə tərk edilməsi səbəbindən onların arasından Mərvan ibn Həkəmi götürsək, say tamamlanacaq".*[105]

İbn Həcər İbn Cövzinin sözünə etiraz edərək deyir: *"İbn Cövzinin səy və arzusuna baxmayaraq... qeyri-təbiilik göz qabağındadır".*[106]

7. Beyhəqi yazır: *"Vəlid ibn Yezid ibn Əbdülməlikin zamanınadək bu sayı qeyd edilən xüsusiyyətlərlə görürdüm. Bundan sonra böyük fitnə və hərc-mərclik aləmi bürüdü. Ardınca da Abbasi xəlifələri hakimiyyətə gəldilər. Əgər qeyd edilən xüsusiyyətləri diqqətə almasam, yaxud da hərc-mərclikdən sonra hakimiyyətə gələnləri həmin xəlifələrdən saysaq, Abbasilərdən də bu saya əlavə edilənlər oldu".*[107]

Buna İbn Kəsir belə etiraz bildirib: *"Beyhəqinin getdiyi üslubla bir dəstə alim razılaşıb ki, qeyd edilən on iki xəlifələrdən məqsəd fasiq Vəlid ibn Yezid ibn Əbdülməlikin vaxtınadək ard-arda gəlmiş xəlifələrdir. Hədisin onun barəsində məzəmmət və təhdid ehtiva etdiyini söylədik. Bu üslubla bağlı iradlar da mövcuddur... Hər bir halda, onların sayı Ömər ibn Əbdüləzizdən əvvəl on ikidir. Bu təqdirə əsasən, Yezid ibn Müaviyə də həmin on iki xəlifənin arasına daxil olur. Ömər ibn Əbdüləziz kənarda qalır. Halbuki*

---

[104] Fəthul-Bari, İbn Həcər, c. 13, s. 183

[105] Fəthul-Bari, İbn Həcər, c. 13, s. 183

[106] Fəthul-Bari, İbn Həcər, c. 13, s. 185

[107] Bunu "əl-Bidayətu vən-nihayə" kitabında Beyhəqidən İbn Kəsir nəql edib, c. 6, s. 279

imamlar onun mədhinə bir çox sözlər söyləmiş, hətta raşidi xəlifələrindən belə saymışlar".[108]

Bunlar Əhli-Sünnə alimlərinin "On iki xəlifə" hədisinin mənası ilə bağlı sözlərinin xülasəsidir. Lakin bu qısa fikirlərin daxilindəki qeyri-təbiilik, çaşqınlıq və qarışıqlıq heç də gizli deyil. Onların heç birində dəlil və sübutdan əsər belə yoxdur, boş zəndən savayı bir şey deyil.

"On iki xəlifə" hədisinin dəlaləti barədə yekun söz

"On iki xəlifə" hədisinin Peyğəmbər (s) sözü olduğu bir həqiqətdir. Hər iki firqədən müxtəlif kəlmələrlə, mütəvatir həddində nəql edilən hədis eyni məzmuna dəlalət edir ki, bu da on iki xəlifə gəlib getmədiyi müddətcə dinin aradan getməyəcəyidir.

Əhli-Sünnə alimləri on iki xəlifənin həqiqətini praktik olaraq təfsir edə bilməyiblər. Onu başa düşməkdə və təfsirində acizliklərinin ən yaxşı dəlili izahlarda yol verdikləri qarışıqlar və üzləşdikləri çətinliklərdir. Bəzilərinin sözünə əsasən, qeyri-təbiiliyə yol verilmiş, bəziləri[109] də düzgün izahda aciz qalaraq şərhi Allaha həvalə etmişlər.

"On iki xəlifə" hədisinin daşıdığı xüsusiyyət və keyfiyyətlər zahiri həqiqətdə praktiki olaraq yalnız Əhli-Beyt imamlarına (ə) uyğun gəlir. Necə ki, "ümmətin və camaatın işlərinin islahı onlardadır", "hər biri hidayətə və haqq dinə uyğun rəftar edər" və s. kimi sifətlər də onlara şamil olur.

Elm əhlinin qənaətinə əsasən, Əhli-Beytin (ə) daşıdığı müstəsna keyfiyyətlər, elmi və əməli cəhətdən, eləcə də mənəvi və düşüncə müstəvisində bu işə layiq olmaları həmin xüsusiyyətlərin ancaq Peyğəmbər (s) ailəsinə şamil olduğu ehtimalını gücləndirir.

---

[108] əl-Bidayətu vən-nihayə, c. 6, s. 279-280

[109] Şərhu Səhihil-Müslim, Nəvəvi, c. 12, s. 203

Bütün bunlar “On iki xəlifə” hədisinin yalnız və yalnız Əhli-Beytlə (ə) uzlaşdığını göstərir.

Əlhəmdulillahi Rabbil-aləmin!

Və Sallallahu əla Muhəmmədin və alihit-tahirin!